

Nr 274.

Av herr **Hage m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande av viss tendens i undervisningen vid statsunderstödda skolor.

År 1917 väcktes av undertecknad, Hage, samt herrar J. Björling och C. O. Johansson i andra kammaren en motion (nr 303) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande av viss tendens i undervisningen vid statsunderstödda skolor. Motionen var av följande lydelse:

»De anslag, som numera givas från det allmänna — stat och kommuner — till undervisningsväsendet i vårt land äro, som bekant, synnerligen betydliga. Stats- och kommunalbudgeternas siffror för dessa ändamål äro också stadda i ständigt uppåtgående, en stegring, som givetvis kommer att fortsätta och varav säkerligen kan förväntas som frukter en allt större kunskapsökning bland landets befolkning.

Rörande nödvändigheten av denna fortskridande ökning av utgifterna för undervisningsändamål kan det naturligtvis ej finnas mer än en mening, nämligen den, att det allmänna och särskilt staten genom sitt anslagsbeviljande organ, riksdagen, är skyldig söka i största möjliga mån tillgodose alla berättigade anslagskrav, som komma fram och syfta till höjande av folkbildningen, detta ord taget i dess vidsträcktaste bemärkelse. Detta har också erkänts av riksdagen bland annat genom den anslagsökning för bildningsändamål, som speciellt under de senaste åren kunnat konstateras å 8:de huvudtiteln.

Men då riksdagen i så avsevärd grad lämnat anslag till detta ändamål, kan det även finnas anledning att ha sina blickar fästade på och noggrant syna den verksamhet, vartill de anslagna medlen användas. Och detta bör särskilt framhållas, om det kan påvisas, att statens centrala organ

för undervisningsväsendet i ett eller annat fall ej mäktat övervaka, att skolundervisningen lagts i den anda och riktning, som man kan antaga, att riksdagen — eller åtminstone dess majoritet — avsett.

Kan man med bestämdhet påstå något rörande den anda och riktning, som riksdagen anser, att undervisningen bör läggas efter? Ja, säkerligen kan man härvidlag åtminstone utgå från det antagandet, att det är riksdagens bestämda mening, att undervisningen skall vara saklig, objektivt refererande och opartisk, speciellt då sådana kunskapsområden av samhällsverksamheten beröras, inom vilka olika åskådningar kämpat och fortfarande kämpa med varandra.

Härvidlag bör nämligen erinras därom, att vissa grenar av den allmänna undervisningen — framför allt historieundervisningen — beröra förhållanden på samhällslivets områden samt avhandla historiska händelser och existerande eller i en gången tid inträffade meningsbrytningar, som kunna framställas på ett visst subjektivt sätt, och att på det sättet undervisningen kan bli i viss mån en partiagitation till förmån för vissa samhällsåskådningar eller vissa samhällslagers intressen. Det kan anses som otvivelaktigt, att riksdagens uppfattning är den, att den med allmänna medel bedrivna undervisningsverksamheten icke i något fall får bedrivas på det sättet, att, då undervisningen kommer in på dessa kunskapsområden, den övergår till mer eller mindre förtäckta försök att påtvinga lärjungen en viss politisk eller allmän åskådning i samhällsfrågorna.

Man kan, som sagt, ha anledning antaga, att riksdagen ej kan betrakta en undervisning, som i någon mån lagts på ett sådant sätt, som stående i samklang med statsmakternas uppfattning och avsikter. Och man kan göra detta antagande bland annat därför, att det ej kan överensstämma med statens värdighet att bedriva en undervisningsverksamhet, som till sin tendens är i någon mån inriktad på att framhålla de åsikter, som hysas av en del av nationens medborgare, såsom riktigare och mera samhällsgagnande, än de åskådningar som på grund av en ärlig övertygelse omfattas av andra samhällsmedlemmar.

Att bemärka härvidlag är också, att de statsmedborgare, som tillsammans få på skattevägen åtaga sig de ekonomiska bördorna för undervisningens befrämjande, utgöras av en samling individer med vitt skilda uppfattningar. Man kan därför knappast finna det egendomligt, om de av dessa medborgare, som ha en viss uppfattning, vilken av en partisk undervisare bekämpas, ej skulle finna sig tillfredsställda med en partifärgad undervisning, som de själva få bekosta. De tvingas ju nämligen på detta sätt att anslå

medel till en verksamhet, som syftar till att bekämpa de åsikter och åskådningar, som de själva med övertygelse, ja kanske med lidelse omfatta.

Härvid kan det vara skäl framhålla, att de anslagsbeviljande institutionerna, riksdag, kommunalstämmor, stadsfullmäktige m. fl., även bestå av representanter för dessa olika åskådningar. Och det kan därför inträffa, att ett anslagsbeviljande — i den mån medlen användas till undervisning med partisk tendens — kommer att medverka till en sådan märkvärdig konsekvens som den, att majoriteten inom den anslagsbeviljande institutionen beviljar anslag för att rent av motarbeta sig själv.

Och slutligen kan man ej underlåta att påpeka, att den undervisning, som i någon mån präglas av partiskhet vid belysande av samhällsspörsmålen, i vissa fall innebär ett försök att hos barnen inpräglade en uppfattning, som stämplar föräldrar, som ha en annan åskådning, som mindre värda medborgare.

Alltså, man kan med skäl antaga, att det måste vara statsmaktens uppfattning, att den allmänna undervisningen skall vara absolut befriad från allt slag av partiskhet eller partiagitation för den ena eller den andra uppfattningen, som kan finnas inom samhället.

Men det finns även ett annat krav, som man kan ha rätt ställa på undervisningen, nämligen det, att den ej skall läggas så, att den är ägnad att uppamma en sådan folkstämning, som bevisligen i sina konsekvenser lett och kan leda till olyckor för folket. En av uppgifterna för undervisningen är väl att höja folklyckan, men ej att medverka till olyckor för folket. Alltså bör man av undervisningen fordra, att den ej lägges i *nationalistisk* riktning eller på sådant sätt, att den eggjar till hat, misstro eller förakt mot andra nationer, vilket kan ske sålunda, att den ständigt och jämt framhåller det egna folket som ofelbart, och att detta folk aldrig haft någon del i sådana händelser, som lett fram till krigiska förvecklingar, utan att dessa krigiska förvecklingar alltid föranletts av fiendens missunnsamhet och intriger m. m. En sådan nationalistisk och partisk förkunnelse, som ej tager någon hänsyn till en opartisk forsknings resultat, måste ofelbart leda fram till olyckor för ett land och det kan också med bestämdhet påstås, att denna nationalistiska och mot andra nationer fientliga förkunnelse haft en stor anpart i den världsolycka, som det nu pågående världskriget är.

Kan man påstå, att man inom folkundervisningen i vårt land hittills i någon mån brutit mot dessa principer? Svaret härpå kan icke bli mer än ett, nämligen det, att så har skett och fortfarande dagligen sker ävensom

att undervisningsböcker på många håll användas, mot vilka mycket grava anmärkningar för en partisk framställning kunna göras. Så kunde t. ex. för någon tid sedan konstateras i pressen, att en högerpolitiker, professor Hallendorff, utgivit en ny upplaga av sin lärobok i Sveriges historia och hurusom i denna nya upplaga vissa politiska händelser året 1914 skildrats på ungefärligen samma sätt, som händelserna framställts i högerpressen och i högerns agitationsbroschyrer.

Genom denna händelse riktades uppmärksamheten ute i landet för tillfället alldeles särskilt på de missförhållanden inom undervisningens område, som berörts i det föregående. Men naturligtvis har kännedomen om tillvaron av dessa missförhållanden förefunnits även förut, och saken har också framförts i den offentliga diskussionen och pressen. Till frambäraren av denna motion har också vid flera samtal ute i bygderna klagats över att undervisningen och undervisningsböckerna, speciellt under de skarpa partiemotsättningarnas tider, som vi nu genomgått, utnyttjats till mer eller mindre förtäckt politisk propaganda, speciellt från högeranstrukna lärare.

Det kan ej tillåtas, att ett sådant förhållande även i fortsättningen får utveckla sig. Särskilt måste det göras något för att motarbeta partisk framställning i *läroböckerna*. Det torde vara nödvändigt, att några lagstiftningsåtgärder vidtagas, som åstadkomma garanti mot förefintligheten av partipolitisk tendens i nämnda böcker.

Detta sistnämnda spörsmål har bland annat förts på tal även i pressen, i det att i tidskriften »Tiden» för år 1910 en författare, seminarieadjunkten Oscar Olsson i Linköping, numera medlem av riksdagens första kammare, påtalat saken i en artikel: »Politisk agitation i skolans läroböcker». Herr Olsson omnämner först, att man på vissa håll hyst farhågor för att socialistiska lärare skulle begagna sin ställning till att i skolorna meddela undervisning, som kunde urarta till politisk agitation. Mot denna farhåga upplyser herr Olsson, att man ej ännu kunnat framlägga ett enda fall, då en socialdemokratisk lärare missbrukat sin ställning i detta avseende.

»Emellertid är undervisningen ofta långt ifrån politiskt neutral», säger författaren, »isynerhet i våra högre läroanstalter». Han fortsätter vidare sin belysning av dessa frågor genom att erinra om professorn, nuvarande statsrådet K. G. Westmans framställning i en skolbok om rösträttsfrågans framförande till sin lösning, mot vilken framställning den liberala pressen kastade sig synnerligen häftigt, under framhållande, att en sådan skildring bör vara absolut objektiv och ej innehålla sympatiuttalanden vare sig åt den ena eller den andra sidan.

Men författaren framhåller även, att läroböcker utgivits, som hävdad denna objektivitet och att man alltså *kan* skildra samhällsrörelser och kämpande samhällsaskådningar objektivt och sakligt, utan att detta medför en torrhet i skildringen, som gör undervisningsboken mindre tilltalande. Man har annars på sina håll häfdat en sådan uppfattning som den, att en verkligt objektiv och saklig skildring blir alltför torr och tråkig för att fångsla intresset hos eleverna.

De läroboksförfattare, mot vilkas arbeten herr Olsson särskilt vänder sig, äro Emil Hildebrand och Carl Grimberg. Som bevis på hurusom dessa läroboksförfattare givit synnerligen partiska framställningar av samhällsförhållandena, anföres i artikeln en mångfald exempel, vilka vi dock ej här skola gå in på, i synnerhet som de avse förhållandena omkring år 1910. I någon mån kan man också antaga, att vid utarbetningen av nya upplagor någon liten ändring åstadkommits i läroböckerna. Men i stort sett stå de av herr Olsson påtalade förhållandena fortfarande kvar.

Detta bestyrkes, om man ger sig till att genomläsa några av de läroböcker, som för närvarande användas i den offentliga undervisningen.

En sådan lärobok är den av docenten Carl Grimberg utgivna »Sveriges Historia för Folkskolan», en bok som i stor utsträckning användes inom folkskoleundervisningen och varav sista upplagan bär året 1913 som tryckningsår för I delen och 1915 för II delen. Läroboken i fråga, som är utgiven under medverkan av professor Frans Schéele och läraren Anders Haglund samt lärarinnan Anna Lessel, bägge sistnämnda vid Göteborgs folkskolor, utmärker sig genom en livfull skildring av händelserna och har säkerligen stora förutsättningar för att väcka intresset bland lärjungarna vid undervisningen, vilket väl torde vara orsaken till, att den kommit till så stor användning, som lär vara fallet. En större upplaga av densamma finnes också, vilken användes vid realskolor (och möjligen även vid andra skolor).

Vi skola här tillåta oss några axplockningar ur den mindre upplagan av nämnda lärobok, men vi skola därvid inskränka oss till det allra mest väsentliga under betonande, att det, utöver vad här göres anmärkning mot, finnes en mångfald ställen i boken, mot vilka välbefogade anmärkningar i ovan nämnt avseende skulle kunna framställas.

Först då några *allmänna* anmärkningar mot bokens hela tendens, som den för övrigt delar med större delen av de läroböcker, som användas i skolorna. Härvid kan man ej undgå att märka, att i allmänhet genom dessa läro- och läseböcker går som en röd tråd en viss nationalistisk och

mot främmande folk — fienden, speciellt Ryssland och Danmark — hetsande ton. Alltid är det det andra folket — fienden — och dess monark, som är skuld till kriget, även då det är fråga om ett anfällskrig, som då i allmänhet framställles som ett preventivkrig (sid. 169 i Grimbergs 4:e upplaga för folkskolan).

Så möter dessutom upp på läroböckernas sidor långa och ofta tämligen utförliga skildringar av bataljer och strider (se t. ex. Grimbergs 4:de upplaga sidorna 81—84, 144—146, 149—150 m. fl. ställen). Dessa ställen skulle mycket väl kunna lämna plats för ett mera detaljerat skildrande av kultur- och samhällslivets utveckling m. fl. företeelser, som lämnat djupare spår efter sig i utvecklingen. Erkännas måste dock, att i under senare tider utkommande läroböcker (bland annat även Grimbergs) något större utrymme beretts åt skildringar av kulturutvecklingen, än vad som är fallet i ännu tidigare använda läroböcker.

Olämpliga äro också sådana krigsförhärlikande skildringar, som denna å sid. 136 i sistnämnda bok. »Konungen trycker av och jagar en kula genom pannan på den närmaste fienden. Därpå ger han med kolven en annan ett kraftigt slag i huvudet, så att han domnar av. Då fattar honom en tredje i värjehänget» etc. Att uppbygga barn och ungdom med sådana fantasiretande och blodiga skildringar, måste vara i högsta grad olämpligt och kan ej stå i överensstämmelse med bildningens uppgift att skapa en sinnesart av förfinat och förädlat slag.

För övrigt möter den partiska framställningen och den nationalistiska och krigsförhärlikande hetsen på den ena sidan efter den andra i boken i fråga. Så mötas t. ex. försök, som under gångna tider från folket gjorts att få göra sin vilja gällande — förelöparna till de strider som i dessa dagar pågå mellan demokrati och antidemokrati — med tydlig motvilja. Å sid. 108 t. ex. omnämnes, att dalkarlarna ville vara med och sköta regeringen, »det var dock en sak, som de naturligtvis ej förstodo sig på».

Att boken på flera ställen agiterar för ökning av försvarsutgifterna, är helt naturligt med en sådan tendens, som i övrigt genomgår densamma (sid. 213, 226 m. fl.). Detta är också förklarligt, då författaren icke det ringaste reagerar mot erövringspolitiken (sid. 165).

Det står i fullt överensstämmelse med bokens allmänna högerläggning, att den framställer frihetstiden och dess idéer, samt riksdagens makt under denna tidpunkt, som ett oting (sid. 226—227, 243—244 och 268, »frihetstidens brist på mod och pliktkänsla»), och som en följd därav glorifierar

de handlingar av Gustav III, varigenom frihetstidens statskick avskaffades (sid. 244, 246—247).

Hetsen i läroboken mot Ryssland påminner på många ställen om försvarsagitationen speciellt omkring 1914 (t. ex. sid. 247 »Men ryske ministern klagade bitterligen över sina forna vänners falskhet, de där nu uppträdde med den vita bindeln om armen och ej ens vågade besöka honom. Han kände sig så ensam och övergiven!» samt sid. 255: »Ty med denna makt var ingen varaktig fred möjlig. Vid underrättelsen om Gustavs statsväl-ning hade den stolta kejsarinnan Katarina II rasat över dennes oväntade tilltag att försöka undanrycka henne det säkra rovet», etc.).

Skildringen av Sveriges förhållande till Norge har också givits en i hög grad nationalistisk och hetsande karaktär. Å sidan 281 t. ex. skildras under rubriken »Oskar II» hurusom »sveket ryckte från honom den ena av hans kronor» och längre fram i boken (sid. 336—337) skildras händelserna under unionsupplösningen 1905 — en av de noblaste uppgörelser utan blodsutgjutelser, som någonsin skett mellan två folk — i en mycket partisk och svensk-nationalistisk dager. I detta sammanhang kan även vara lämpligt omtala, att i docenten Grimbergs större upplaga (sid. 636) det klandrande omnämnes, på tal om Norge, hurusom landet i fråga upplånade pengar och använde »en stor del av de lånade pengarna på ändamål, som ingen avkastning gäve, nämligen på försvaret, särskilt på att bygga gränsfästningar mot Sverige». Här *klandras*, märkvärdigt nog, det som i övrigt i boken prisas som något i hög grad berömligt, nämligen att anslå medel till militarismen. Men att märka är ju, att här gäller det försvarsutgifterna i — Norge.

I övrigt kan man säga, att händelserna före och omkring 1905 års unionsupplösning i den större upplagan av Grimbergs bok framställas i samma anda som i den mindre. Därvidlag har även författaren passat på giva den moderna *parlamentarismen* en spark, som ej borde få förekomma i en lärobok. Å sid. 640 nämnes t. ex., hurusom det gemensamma konungadömet bröts av »den unionsfientliga norska *vänsterns* eldige och hänsynslöse ledare, advokaten Sverdrup. Hans mål var, som han en gång sade, att samla all makt i stortingets sal. Därför fick han stortinget med sig på en ändring i Norges författning därhän, att styrelsesättet skulle bli parlamentariskt. Norges konung skulle alltså tvingas att taga ministrarna ur det parti, som hade majoritet i stortinget och i allmänhet rätta sig efter dess vilja. Svenska riksdagen och allmänheten voro betänkligt likgiltiga för detta viktiga avgörande, ja, gävo till och med normännen rätt. Under sådana

förhållanden hade Oskar II, som regerade vid denna tid, inget annat att göra än godkänna parlamentarismen i Norge och taga Sverdrup till statsminister. Därmed var det norska stortinget lika enväldigt som Sveriges riksdag under frihetstiden.» (Vad författaren anser om »Sveriges riksdag under frihetstiden», har förut framhållits.)

Att författaren har svårt att dölja sin antipati för de demokratiska rörelserna i tiden, har framgått av ovanstående, men framgår även av ett yttrande å sid. 275 i den lilla upplagan, där det, på tal om den liberala oppositionens frammarsch inom vårt land, omnämnes att de liberala tidningarna »ej sällan voro så hetsiga, så hänsynslösa, att de förfelade målet».

Man kan under sådana förhållanden förstå, att en sådan rörelse som *socialismen* och *arbetarrörelsen* icke kan finna nåd inför herr Grimbergs granskande öga. Härvidlag har författaren i den mindre upplagan — använd i folkskolorna, där arbetarklassens barn undervisas — gått så långt, att han på sidan 302, på tal om den svenska riksdagen, förklarar, att det starkaste partiet i andra kammaren är det liberala partiet, under det att icke ens ett omnämnande sker om att i riksdagen existerar ett socialdemokratiskt parti, trots att denna del av boken — andra delen — bär tryckåret 1915.

I det sammanhanget skildras också under rubriken »de stora politiska frågorna» med början å sid. 303 bland annat *tullfrågan* och striderna omkring denna fråga. Att denna skildring också är något tendentiös, behöver ej omnämnas.

Så fortsätter framställningen å sid. 304 in på *försvarsfrågan*, där författaren ansett sig böra lämpligen bidra till ökandet av försvarsviljan genom att, efter ett gammalt provat recept, erinra om »kosackernas knutpiskor och sabelhugg, förvisningen till Rysslands hemska fängelser eller till Sibirien» och slutligen peka på »Polen, där barnen förbjudas att tala fars och mors språk» etc. Slutligen gör författaren gällande, att i vårt land finnas mindre svårigheter för fattigmans barn att arbeta sig upp till höga och viktiga poster i samhället, under det att förhållandena i andra länder framhållas som sämre i detta avseende. Stycket slutar med ett glorifierande av skytterörelsen.

På tal om *arbetarfrågan* säges i den lilla upplagan: »Socialisterna vilja, att staten och icke enskilda personer skola äga all jord, alla skogar, gruvor, vattenkraft, fabriker, järnvägar, ångbåtar m. m. Staten skall sedan ordna allt arbete och fördela avkastningen lika mellan alla medborgare.» Alltså en framställning, ytlig, summarisk och liggande på en synnerligen låg nivå.

Men framställningen fortsätter vidare: »På senare tiden ha samvetlösa folkuppviglare bland ungdomen utsått hat mot allt vad lagar och samhälle heter» etc. Sådant »upplysningsarbete» med sådana tendenser skall alltså i våra folkskolor bibringas arbetarklassens barn!

Men i Grimbergs större upplaga, avsedd för realskolan, är denna arbetarfientliga tendens ännu mer trädande i dagen, därigenom att författaren haft större utrymme att breda ut sig på för att agitera i »samhällsbevarande» riktning. Följande stückprov ur texten i nämnda bok (upplagan 1911) torde vara lämpliga referera:

Om arbetarfrågan yttras bl. a. (sid. 558): »Socialismen vänder sig mot kapitalet, som äges av enskilda, och yrkar, att staten skall vara den enda kapitalisten. Därför fordra socialisterna, att all enskild äganderätt till produktionsmedlen — jorden, skogarna, gruvorna, vattenkraften, fabriker o. s. v. — skall upphävas och dessa övertagas av staten. Staten skall sedan ordna allt arbete och fördela avkastningen lika mellan alla medborgare. Huru det skall gå med den enskilda företagsamheten, som nu är en mäktig drivkraft i ett samhälle, där alla skulle bli hjul i en stor mekanism — det blir en annan fråga!»

Rörande förhållandet mellan socialismen och fackföreningsrörelsen lämnas det en sådan vilseledande och tendentiös uppgift som denna. »De arbetare, som ingått i en fackförening, tvingas nämligen att ansluta sig till det socialistiska partiet.»

Angående strejker yttras: »De arbetare som vid sådana tillfällen våga trotsa fackföreningens bud och arbeta inom de yrken, där det strejkas, kallas »strejkbrytare» och förföljas obarmhärtigt. På senare tid har arbetar-rörelsen emellertid även börjat använda ett annat kampmedel. För att försvaga kapitalisterna och öka behovet av arbetskraft förbjuda fackföreningarnas ledare sina underlydande arbetare att utföra mera än en viss mängd arbete i timmen, avpassat efter de mindre dugliga arbetarnas förmåga. Men därigenom hindras de duktigare från att genom skicklighet och flit skaffa sig bättre levnadsställning. Lösen för många fackföreningar har alltså blivit: 'Högsta möjliga lön för minsta möjliga arbete!' Hur detta skall verka på landets tillstånd i dess helhet, är ej svårt att inse. Allt arbete och alla varor fördyras icke blott för kapitalisten utan även för arbetaren. Den svenska industrien förmår under sådana förhållanden ej konkurrera med utlandet, där arbetaren får betalt efter duglighet och därigenom drives att göra sitt bästa. Till slut måste följderna bli att en massa svenska företag nedläggas, och då står arbetaren där utan uppehälle.»

På tal om storstrejken yttras å sid. 560: »Hatet och bitterheten inom de djupa leden har blåsts upp av folkuppviolare, som särskilt valt den kroppsarbetande ungdomen till verksamhetsfält. En frukt därav är det ungsocialistiska partiet, vars kampmedel är »dolken och dynamiten» — för att begagna en ledares egna ord. Så ha vi även i vårt land fått ett anarkistisk parti, d. v. s. ett samhällsomstörtande våldsparti, som icke vill veta av någon regering, några lagar. Ingenting är heligt för anarkisten, varken hem eller fosterland.»

»Så är luften laddad med oväder. Skall detta urladda sig i en våldsam social strid, som kommer att gälla ingenting mindre än samhällets bestånd?»

Man skulle kunna fortsätta att framdraga ytterligare en hel del exempel på dylika partifärgade och partiska framställningar i såväl denna lärobok som i en hel del andra, som användas. Så t. ex. framställs unionsupplösningen med Norge 1905 i allmänhet i läroböcker (t. ex. i Odhners 17 upplagan, för realskolan) på ett långt ifrån sakligt och objektivt sätt. Professor Hallendorffs skildring i sin lärobok av händelserna i vårt land 1914 har också förut här omnämnts. Men det torde vara onödigt att här fortsätta en granskning av innehållet i andra läro- och läseböcker, som användas, då vad som här redan anförts torde vara nog för konstaterande av tillvaron av det missförhållande, mot vilket vi här rikta oss.

Nu är det naturligtvis givet, att i vissa fall en förnuftig och ansvars-kännande lärare *kan* — även om en lärobok av ovan nämnt slag användes — lägga sin undervisning så, att mycket av lärobokens tendens neutraliseras. Men så kan, å andra sidan, en partitagande lärare i en sådan lärobok finna ett kärkommet underlag och en uppmuntran till subjektiv och partiagitorisk undervisning samt till nationalistiska och krigsförhärli-gande utsvävningar i undervisningen. Det måste vara nödvändigt, att på ett eller annat sätt åtgärder vidtagas, som äro ägnade att förhindra en sådan agitation i läroanstalterna, ty man kan ej tillåta, att partiagitation och partiska framställningar samt nationalistisk och krigsentusiastisk förkunnelse utbredes och bekostas med allmänna medel, och dessutom böra skolorna vara ett område, fredat för sådana strider.

Huvudavsikten med denna motion är att komma åt den här påtalade agitationen, som bedrives genom vissa läro- och läseböcker, speciellt i svensk eller allmän historia. Men naturligtvis hänger denna fråga så intimt tillsammans med den muntliga undervisningen, att man måste anse det vara nödvändigt låta yrkandet omfatta hela den undervisning, som är grundad

på användandet av vissa läroböcker, skrivna på det olämpliga sätt, som ovan nämnts.

Huru skulle då ett övervakande av undervisningen, den muntliga och den genom läroböcker kunna ske, så att största möjliga garanti erhöles för en objektiv undervisning i skolorna? Ja, här kan naturligtvis många vägar tänkas, t. ex. skarpt inspektion, disciplinbestämmelser vid överträdelser, ökad befogenhet för skolmyndighet att inskrida, uteblivet statsanslag m. m., då det konstaterats, att undervisningen vid en viss skola bedrivits i tendentiös riktning. För övervakandet av att läroböcker ej innehålla tendentiösa framställningar, skulle man kunna tillgripa granskningsnämnder, sammansatta av personer ur olika samhällslager och med olika politisk läggning. Man skulle då kunna tänka sig, att vid statsunderstödda läroanstalter endast sådana undervisningsböcker finge användas, som godkänts vid granskning, skedd genom en sådan allsidigt sammansatt nämnd.

Emellertid torde det ej vara möjligt att här i detalj uppdraga linjerna för en sådan granskande verksamhet. Huru densamma bör ordnas, torde böra bli en fråga, som bör skärskådas från flera sidor. En allsidig utredning — som dock borde kunna ske ganska snart — är säkerligen den bästa vägen att få fram ett bärande förslag, som sedan fortast möjligt bör erhålla gällande kraft, vilket alldeles säkert skulle bli till fromma för vårt undervisningsväsende.»

Under hänvisning till dessa synpunkter hemställde motionärerna, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, på vilket sätt åtgärder kunna vidtagas till förhindrande av att undervisningen särskilt i historia och samhällskunskap i statsunderstödda skolor, bl. a. genom användande av olämpliga läroböcker, bedrivs i nationalistisk eller krigsförhållande anda eller med sådan tendens, att i undervisningen insmyges agitation för vissa samhällsåskådningar och mot andra, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Motionen avslogs av andra kammaren.

I det yttrande, som i det sammanhanget avgavs av andra kammarens första tillfälliga utskott (utlåtande nr 12) ställde utskottet sig helt på motionärernas sida, evad det gällde kritiken mot läroböckerna i historia såväl som undervisningen i övrigt i detta ämne. Folkskoleöverstyrelsen och läroverksöverstyrelsen, varifrån yttrande i ämnet infordrades, var i viss mån av samma uppfattning. Men vad medlet och vägarna för det erkända missförhållandets undanröjande beträffar, kunde man ej följa motionärerna, utan ansåg, att det hela skulle tillfredsställande ordnas, utan ingripande

från vederbörande myndigheter. Utskottet ansåg nämligen att sedan frågan nu genom motionen förts på tal i pressen och den offentliga diskussionen, läroboksförfattarna skulle ta intryck därav och rätta de brott mot objektivitet, som begåtts, samtidigt som vederbörande skolöverstyrelse skulle låta sig angeläget vara att vädja till lärarens ansvarskänsla och pedagogiska omdöme i de metodiska anvisningar för undervisningen i historia och samhällskunskap, som av denna styrelse utfärdas. Genom en sådan erinran om förpliktelser för läraren att söka meddela en å ena sidan levande och personlig, men å andra sidan sanningstrogen och objektiv samt tillika hänsynsfull undervisning föreställde man sig hava avhjälpt de brister en enhällig kritik blottat. Med denna motivering avstyrkte utskottet motionen.

Så vitt det kunnat utrönas har emellertid mycket ringa resultat ännu nåtts i de avseenden, som ovan berörts av utskottet, vilket icke minst framkommer därav, att man från Norge — enligt vad som meddelats i pressen — under den allra sista tiden framfört energiska krav på, att de svenska läroböckernas framställning om unionskrisen skall genomgripande revideras.

Missförhållandet kvarstår sålunda i huvudsak, även om en eller annan läroboksförfattare i senare utgivna upplagor i någon mån modifierat det, som förut väckt anstöt. Detta har emellertid ej varit tillräckligt för att borttaga missnöjet mot det sätt, på vilket undervisningen i allmänhet fortfarande bedrivs och speciellt mot historieläroböckernas framställnings-sätt. Här skulle kunna anföras massor av bevis på huru kravet på ändring växer. I pressen och vid möten ha också upprepade uttalanden gjorts, som oförtydligt ge vid handen, att här ligger fullt allvar bakom kraven och att en särskilt stark opinion reser sig mot, att krigsförhållandet får kvarstå i historieundervisningen och lägga frö i de unga barnasinnena till en åskådning, som den moderna fredsrörelsen har svårt att utrota och som kan medverka till, att mänskligheten återigen kastas ut i ett sådant elände som världskriget. Vi tillåta oss här att i hastighet anföras några av dessa uttalanden. Följande resolution antogs t. ex. på ett möte å Viktoriasalen här i Stockholm förliden höst:

»Då de nu i skolorna använda läroböckerna i historia och kristendom ofta framställa krig och vapenbragder i en förhålligad dager, är det synnerligen önskvärt, att snarast möjligt en genomgripande revision av nämnda läroböcker företages — — — —.»

Till och med ärkebiskopen har fört saken på tal i en inläga till Kungl. Maj:t, där det bl. a. heter:

»Allt allmännare har under de senaste årens händelser den insikten blivit, att den religiösa och etiska undervisningen mer än hittills skett bör inskräpa den kristna läran om folkens broderliga samhörighet och gemenskap och om världsfreden.

Svenska kommittén av världsförbundet för mellanfolkligt samförstånd genom kyrkosamfund får därför härmed i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att dessa synpunkter måtte vinna tillräckligt beaktande vid undervisningen i statens skolor och i de läroböcker, som för densamma komma till användning.»

I en artikelserie i Svenska Morgonbladet i oktober månad 1919 har spørsmålet ingående behandlats. Artikelserieförfattaren påvisar en mångfald typiska exempel på, hur vissa läroboksförfattare rent av vända upp och ned på historiska fakta i sitt varma nit att ingjuta den — som de tydligen föreställa sig — enda saliggörande patriotiska andan i det uppväxande släktet. En artikelserie belysande samma spørsmål har även förekommit tämligen nyligen i tidningen »Social-Demokraten».

Slutligen kan anföras, att även bland Sveriges folkskollärare frågan upptagits till behandling på det sätt att Sveriges allmänna folkskollärareförening utsänt en del frågor till besvarande rörande detta spørsmål för att utrona lärarepersonalens uppfattning i frågan. Genom denna enquete har framkommit, att majoriteten av föreningens avdelningar uttalat sig för, att historieundervisningen (och speciellt läroböckerna) icke är tillfredsställande ordnad ur ovannämnda synpunkter på det sätt, som undervisningen nu är lagd, ett faktum som för övrigt på sätt och vis underströks i riksdagen redan år 1912 av herrar Fridtjuv Berg, dåvarande ecklesiastikministern, samt herr Branting — vi syfta här på det tillfälle, då den sistnämnde i en interpellation påpekade, hurusom partipolitiken i nationalismen och Sven Hedin-förkunnelsens tecken trängt in i den offentliga undervisningen.

Vad här ovan anförts, torde vara tillräckligt för att klarlägga, att det är nödvändigt, att någonting effektivt planlägges för att åstadkomma mera tillfredsställande förhållanden på detta område. Den stora mängden av landets medborgare, som ha barn i skolor och uppfostringsanstalter, ha rätt fordra, att det unga för intrycket känsliga människomaterialet ej uppfostras till nationalistier och krigsgalna chauvinister utan till ansvarsmedvetna fredsvänner, färdiga att sätta in hela sin kraft, då de vuxit upp och få hand om samhället, för att ur världssamhället bortoperera kräftbölderna: nationalismen och kriget. De ha också rätt att fordra, att historieundervisningen på samma gång göres till en verklig skildring av kulturens framsteg och ej av krigets ogärningar eller av en massa betydelselösa årtal angående

monarkers födelser, regeringstid med flera betydelselösa händelser. De ha, med andra ord sagt, rätt att fordra, att historieundervisningen lägges på sådant sätt, att eleverna bibringas den övertygelsen att — trots allt mörker och elände, som mänskligheten haft att kämpa sig igenom — de ljusa och förädlande kulturmakterna i utvecklingen dock äro de, som undan för undan sätta sin färg på de historiska händelserna, förande mänskligheten till en allt högre fullkomlighet och lycka.

En av förutsättningarna för att en sådan livssyn skall kunna genomsyra mänskligheten och giva densamma den ljusa tro på framtiden och framåtskridandet, som utgör livsnerven i människosläktets kamp för sitt eget höjande, är, som förut betonats, att historieundervisningen lägges på sådant sätt, som här ovan antytts.

Det hemställes alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, på vilket sätt åtgärder kunna vidtagas till förhindrande av att undervisningen särskilt i historia och samhällskunskap i statsunderstödda skolor, bl. a. genom användande av olämpliga läroböcker, bedrives i nationalistisk eller krigsförhärlikande anda eller med sådan tendens, att i undervisningen insmyges agitation för vissa samhällsåskådningar och mot andra, samt för riksdagen — om så befinnes behöfligt — framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 27 jan. 1920.

Ernst Hage.

H. Hanson.

Rättvik.

C. O. Johansson.
Sollefteå.

I. Vennerström.